

тельности. Констатировано стремление студентов стать «изнутри направленной личностью», которая владела бы внутренней поддержкой и руководствовалась внутренними принципами и мотивацией.

Ключевые слова: мотив, мотивация, динамика самоактуализации, содержание самоактуализации, структура самоактуализации, факторный анализ.

Halyan I. M., Dub V. G. Psychological features of selfactualization of future teachers in the process of educational-professional activity

Essence and structure of selfactualization of future teachers is analysed. Its dynamics is reflected in the process of educational-professional activity. Aspiration of students to become «from within the directed personality» which would own internal support and follow internal principles and motivation is established.

Key words: reason, motivation, dynamics of selfactualization, maintenance of selfactualization, structure of selfactualization, factor analysis.

Стаття надійшла 18 жовтня 2013 р.

УДК 377.-027.512.378

З. Р. Кісіль

**РІВЕНЬ ЯКОСТІ
ПРОФЕСІЙНО-ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
ФАХІВЦІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ:
ПРОБЛЕМИ, ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ
КОМПЛІКАТИВНИХ ПОЗИЦІЙ**

Узагальнено проблемні питання концепції розвитку системи професійно-практичної освіти в Україні як складової національної освіти, подальшого вдосконалення системи підготовки фахівців для партисипації у загальносоціальних та спеціалізованих ланках державного апарату України, приведення іманентних якісних показників якості освіти до стандартів ЄС та реформування комплексу індикативних засобів визначення рівня дидактичної ефективності.

Ключові слова: освітня політика, професійно-практична підготовка персоналу, концепція, система органів освіти України, дидактика.

Постановка проблеми. Здійснення і розвиток демократії, реальне забезпечення прав та інтересів громадян є невід’ємною умовою створення правової держави. Сьогодні перед Україною стоїть складне завдання – побудувати активне життєздатне громадянське суспільство,

серцевину демократичного устрою, а перед органами системи освіти – належним чином забезпечити його функціонально-спеціалізаційну життєдіяльність. Але для цього необхідно визначити стратегічні напрями, методи і механізми реалізації професійної підготовки персоналу для партисипації у загально-соціальних та спеціалізованих ланках державного апарату України з метою підвищення ефективності їхньої професійної діяльності. Професійна підготовка фахівців детермінована цілями й потребами суспільства, а також подальшим розвитком системи національної освіти.

Стан дослідження. Проблемні питання професійної підготовки фахівців були предметом досліджень О. М. Бандурки, І. П. Голосніченка, М. Іншина, Я. Ю. Кондратьєва, В. П. Петкова, В. М. Плішкіна, О. П. Рябченко, А. О. Селіванова, О. Ю. Синявської, І. М. Шопіної, С. Н. Ярмиша та інших науковців, проте низка актуальних і практично значущих проблем у цій сфері потребують подальшої розробки.

Мета статті – розглянути домінантні проблеми процесу професійної підготовки фахівців системою органів освіти України та продукування способів їх оптимальної резолвації.

Виклад основних положень. Проблема якості освіти стала однією з домінантних у процесі реформування національних освітніх систем, що розпочалося наприкінці ХХ століття і відбувається нині в багатьох країнах світу. Загальновизнано, що саме якісні показники розвитку освіти свідчать про ефективність суспільного поступу держав в умовах світової глобалізації, а майбутнє країни залежить від якості вищої освіти, оскільки саме в її системі формується найважливіше багатство держави – людський капітал. Тому забезпечення якості освіти під час формування зони європейського освітнього простору є однією з головних умов привабливості та конкурентоспроможності європейської вищої освіти та довіри, мобільності й мотивації студентів. Приєднання України до Болонського процесу актуалізувало необхідність забезпечення сучасного рівня якості вищої освіти, яка має бути адекватною викликам часу, відповідати актуальним і перспективним потребам особи, суспільства і держави та узгоджуватися з європейськими стандартами якості.

Модернізаційний поступ національної системи вищої освіти на засадах Болонського процесу, країни-учасниці якого ставлять за мету забезпечення високого рівня якості європейської освіти, детермінує подальше комплексне з'ясування сутності європейської системи забезпечення якості вищої освіти задля використання її кращих здобутків в процесі оновлення національної системи якості освіти.

Як зазначається в Декларації, прийнятій Міжнародною конференцією з вищої освіти в листопаді 1998 р., якість освіти – це багато-

вимірне поняття, яке охоплює всі аспекти діяльності вищого навчального закладу: навчальні та академічні програми, наукову і дослідницьку роботу, професійно-практичну підготовку, професорсько-викладацький склад і студентів, навчально-матеріальну базу і ресурси [1, с. 171]. Більшість сучасних фахівців схиляється до думки, що якість освіти – це наявність певних системно-соціальних якостей і характеристик, які визначають відповідність системи освіти прийнятним вимогам, соціальним нормам, державним освітнім стандартам. Під якістю вищої освіти розуміється сукупність якостей особи з вищою освітою, що відображає її професійну компетентність, ціннісну орієнтацію, соціальну спрямованість і зумовлює здатність задовольняти як особисті духовні і матеріальні потреби, так і потреби суспільства [2]. Системою якості освіти фахівці вважають сукупність організаційної структури, методик, процесів і ресурсів, необхідних для здійснення управління якістю [3].

Система оцінки якості вищої освіти, на нашу думку, є сукупністю організаційних і функціональних структур, норм і правил, діагностичних та оціночних процедур, які, ґрунтуючись на єдиній концептуально-методологічній основі, забезпечують об'єктивну оцінку освітніх досягнень студентів, ефективності діяльності ВНЗ, якості освітніх програм з урахуванням запитів та вимог основних користувачів результатів системи оцінки якості освіти.

Основою оцінки якості вищої освіти та професійної підготовки, а також якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів незалежно від їх типів, рівнів, акредитації та форм навчання є стандарти вищої освіти. Систему стандартів вищої освіти становлять державний стандарт вищої освіти, галузеві стандарти вищої освіти та стандарти вищої освіти вищих навчальних закладів [2].

В Європі історично сформувались «англійська» модель якості освіти, що ґрунтується на внутрішній самооцінці академічної спільноти, і «французька» модель, що ґрунтується на зовнішній оцінці ВНЗ з огляду на його відповідальність перед суспільством. Здебільшого, світова і європейська практика спираються на три засадничі підходи щодо оцінювання якості освіти: репутаційний (на основі експертних оцінок), результативний (за об'єктивними показниками) і загальний, що ґрунтується на принципах тотального управління якістю (Total Quality Management, TQM) та вимогах до систем менеджменту якості Міжнародної організації зі стандартизації (International Organization for Standardization, ISO).

Тривалий час на європейських теренах не існувало єдиної системи інституційної оцінки діяльності освітніх установ, проте у 2000 році була утворена Європейська мережа гарантії якості у вищій освіті (ENQA). Її підґрунтя закладено пілотним проектом «Європейсь-

кий пілотний проект по оцінці якості вищої освіти» (1994-1995 рр.), матеріалами Рекомендацій Єврокомісії з європейського співробітництва у питаннях гарантії якості у вищій освіті (98 /561 /ЕС від 24 вересня 1998 р.) та текстом Болонської декларації 1999 року.

Задля формування системи забезпечення якості вищої освіти у Болонському процесі міністри країн-учасниць у Берлінському комюніке від 19 вересня 2003 року доручили ENQA у співпраці з Європейською Асоціацією університетів (EUA), Європейською Асоціацією вищих навчальних закладів, що не є університетами (EURASHE), та Європейським студентським міжнародним бюро (ESIB, що у 2007 році перейменовано на ESU – Європейську студентську спілку), які утворили групу E4, розробити «узгоджені стандарти, процедури та рекомендації із забезпечення якості» [4]. Розроблені стандарти і рекомендації – European quality assurance standards and guidelines (ESG) – схвалені на конференції в Бергені 2005 року [5]. Призначення ESG полягало в наданні допомоги та визначенні орієнтирів як для вищих навчальних закладів під час розробки своїх власних систем забезпечення якості освіти, так і для агенцій, які здійснюють відповідні перевірки. Фактично в ESG були закладені єдині вимоги щодо забезпечення якості освіти в зоні європейського освітнього простору.

Завершальним етапом формування європейської системи забезпечення якості вищої освіти можна вважати створення 4 березня 2008 р. в Брюсселі Європейського реєстру забезпечення якості (European Register of Quality Assurance, EQAR), засновником якого стала група E4. Метою діяльності EQAR є забезпечення прозорої і доступної інформації про надійні європейські агенції із забезпечення якості освіти, а також сприяння мобільності студентів та підвищення довіри до вищих навчальних закладів. Головною умовою занесення до зазначеного реєстру було визначено відповідність ESG та низці інших критеріїв, окреслених у доповіді групи E4 на конференції у Лондоні 2007 р. [6].

Існуюча нині Європейська система забезпечення якості освіти ґрунтується на Європейських стандартах і рекомендаціях, що складаються з трьох частин і пропонують три групи стандартів: 1) внутрішнього забезпечення якості у вищих навчальних закладах; 2) зовнішнього забезпечення якості вищої освіти; 3) забезпечення якості у діяльності агенцій із зовнішнього забезпечення якості. Основні принципи Європейської системи забезпечення якості вищої освіти полягають у зацікавленості студентів і роботодавців, а також суспільства в цілому у високій якості вищої освіти; ключовій важливості автономії закладів і установ та усвідомленні ними відповідальності за неї; наявності оптимальної й ефективної системи зовнішнього забезпечення якості, яка відповідає своїй меті і не ускладнює

роботу навчальних закладів більше, ніж це необхідно для виконання цією системою своїх завдань.

Серед ключових завдань Європейської системи забезпечення якості освіти варто виокремити такі: сприяння забезпеченню освітніх установ необхідними ресурсами (кадровими, фінансовими, матеріальними, інформаційними, науковими, навчально-методичними тощо); організація навчального процесу, адекватного сучасним тенденціям розвитку національної та світової економіки та освіти; контроль за освітньою діяльністю вищих навчальних закладів та якістю підготовки фахівців на всіх етапах навчання та на всіх рівнях: рівні вузу, державному та міжнародному (європейському) рівнях.

Приєднання у 2005 році України до Болонського процесу спричинило необхідність упорядкування відповідно до європейських стандартів якості національної вищої освіти, яка має відповідати міжнародним вимогам, забезпечуватись вищим навчальним закладом і гарантуватись державою.

Гарантування якості вищої освіти на рівні держави досягається як через розробку нормативно-правових, організаційних, науково-методичних та інших документів, що регламентують систему державного контролю якості освіти, так і через оптимізацію мережі вищих навчальних закладів та їх діяльності. Серед нормативних документів, спрямованих на забезпечення якості освіти, варто виокремити Постанову Кабінету Міністрів України від 31.12.2005 р. № 1312 «Про невідкладні заходи щодо запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти» [7], наказ Міністерства освіти і науки України від 13.07.2007 № 612 «Про затвердження Плану дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське і світове освітнє співтовариство на період до 2010 року» [8], Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні» від 20 березня 2008 року № 244 [8].

З метою подальшого розвитку національної системи освіти, забезпечення якості вищої освіти та її інтеграції в європейське і світове освітнє співтовариство були підготовлені проекти Законів України «Про внесення змін до Закону України «Про вищу освіту» із врахуванням вимог і рекомендацій Болонського процесу, «Про післядипломну освіту», «Про внесення змін та доповнень до деяких законодавчих актів України (щодо формування та розміщення державного замовлення на прийом, на навчання та випуск фахівців)», «Про внесення змін до Законів України «Про наукову та науково-технічну діяльність», «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків». Міністерством освіти і науки України було розроблено план з покращення

щення та адаптації національної системи забезпечення якості вищої освіти відповідно до стандартів та норм Європейської мережі забезпечення якості щодо внутрішнього забезпечення якості у вищих навчальних закладах; зовнішнього забезпечення якості вищої освіти; створення національної агенції із забезпечення якості вищої освіти відповідно до Європейських стандартів та рекомендацій із забезпечення якості. У вересні 2007 року було запроваджено систему ранжування вищих навчальних закладів, а в липні 2008 року створено робочу групу із розроблення національної рамки кваліфікацій із вищої освіти (наказ МОНУ від 03.07.2008 № 602). У грудні 2007 року Українську асоціацію студентського самоврядування було прийнято до Європейського студентського союзу, а в березні 2008 року Україна стала повноправним урядовим членом Європейського реєстру забезпечення якості, що можна вважати дієвим поступом України в напрямку забезпечення європейського рівня якості вищої освіти.

Запроваджена в українських вишах система внутрішнього забезпечення якості освіти реалізується через процедури ліцензування і акредитації. Ця система контролю здійснюється як через самооцінювання діяльності вищого навчального закладу за певними кількісними та якісними критеріями, визначеними стандартами вищої освіти, так і через регулярне опитування (анкетування) студентів, випускників та роботодавців. Система контролю за якістю освіти на рівні вищого навчального закладу охоплює: контроль якості навчального процесу: його організацію, кадрове та дидактичне забезпечення; контроль якості підготовки фахівців: оцінювання знань, результатів працевлаштування та подальшого кар'єрного зростання випускників [9, с. 124–126]. Внутрішня оцінка рівня забезпечення якості освіти у вищому навчальному закладі здійснюється також через систему ректорських контрольних робіт і систему державних екзаменаційних комісій. У провідних вітчизняних вишів сьогодні створюються структури із внутрішнього забезпечення якості вищого навчального закладу відповідно до вимог Болонського процесу.

Зовнішня система забезпечення якості (зовнішнє експертне оцінювання діяльності вищого навчального закладу) в Україні знаходиться на стадії проведення заходів щодо адаптації національної системи забезпечення якості до стандартів і рекомендацій із забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти. Зокрема, розпочалось формування системи моніторингу і визначення рейтингу вищих навчальних закладів, яка під час оцінювання діяльності вишів орієнтується на міжнародні показники (індикатори). З метою співробітництва і вивчення досвіду діяльності Європейської мережі забезпечення якості в державній

акредитаційній комісії було створено спеціальний відділ. Проте вже сьогодні окремі університети самостійно звертаються до міжнародних агенцій з акредитації.

Можемо стверджувати, що на національному рівні існує налагоджена система забезпечення якості, яка охоплює всі навчальні заклади в системі вищої освіти і такі елементи оцінки якості вищої освіти: внутрішню і зовнішню оцінку та публікацію результатів.

Проте, незважаючи на певні зрушення у сфері забезпечення якості вищої освіти, Україна поки що недостатньо повно відповідає загальноєвропейським вимогам в цій царині. За даними інвентаризації виконання групою країн-учасниць вимог Болонського процесу за 2007 рік, Україна отримала за індикаторами забезпечення якості освіти оцінку 3,5 за п'ятибальною шкалою, коли загальна оцінка інших країн за цим показником – 4,1 [10]. У Національному звіті України із запровадження положень Болонського процесу за 2007-2009 роки, підготовленому до конференції міністрів європейських країн в Лувені (квітень 2009 р.), зазначається, що лише окремі вищі навчальні заклади мають власну стратегію постійного підвищення якості, яка розміщена на їх сайтах. Хоча майже всі ВНЗ публікують оновлену, неупереджену та об'єктивну інформацію про програми та кваліфікації, що надаються у них, проте процедуру внутрішнього ухвалення, моніторингу та періодичного перегляду програм і кваліфікацій запровадили лише окремі [11].

Принагідно зауважимо, що сьогодні в галузі вищої освіти України не існує жодної сертифікованої державою системи якості. З одного боку, це пов'язано з добровільністю сертифікації систем якості ВНЗ, з іншого, наведений факт свідчить про надзвичайну актуальність питання запровадження сертифікованих систем якості у вищих навчальних закладах України. Можемо також констатувати, що нині в Україні відсутні незалежні агенції із забезпечення якості. Міжнародна оцінка стану зовнішньої системи забезпечення якості освіти в Україні подається в Аналітичному звіті Болонського Секретаріату-2009, підготовленому на основі Національного звіту України. Так, стадія розвитку зовнішньої системи забезпечення якості в Україні оцінюється в 3 бали, а рівень міжнародної участі студентів в забезпеченні якості в 2 бали [12].

Дієвими заходами на шляху оптимізації національної системи якості вищої освіти можуть стати ретельне вивчення та узагальнення даних про існуючі системи забезпечення якості знань у провідних європейських навчальних закладах, про інноваційні моделі в управлінні якістю освіти на основі європейських стандартів освіти. Паралельно з цим має здійснюватися повний, постійний, прозорий та об'єктивний моніторинг якості освіти, який має зосереджуватись не тільки на конт-

ролі навчального процесу, кадрів, науково-методичного забезпечення, матеріальної бази тощо, а, в першу чергу, на контролі знань студентів і особливо випускників, визначаючи рівень їхньої компетентності і конкурентоспроможності.

Одним із варіативних напрямів, що може слугувати підвищенню якості вищої освіти у вітчизняних вишах та дозволить їм забезпечити конкурентоспроможність своїх випускників, має стати розробка та запровадження національної системи менеджменту якості відповідно до вимог міжнародного стандарту ISO 9001-2000 «Системи менеджменту якості. Вимоги». Цей стандарт ґрунтується на восьми принципах тотального менеджменту якості (Total Quality Management, TQM), містить універсальні вимоги до систем якості і спрямований на забезпечення якості і підвищення задоволеності споживачів. На думку міжнародного аудитора систем якості Л. Віткіна, українські ВНЗ ще «недостатньо розуміють або взагалі не знають переваг від застосування передових методів і принципів загального менеджменту якості TQM і тому їх не застосовують» [13].

З огляду на освітянський дискурс щодо запровадження оптимальної системи забезпечення якості, цікавим з теоретичної точки зору і корисним в практичній площині видається інформаційний огляд проєктів програми Європейського Союзу TEMPUS «Підвищення якості вищої освіти», в якому, серед іншого, зазначається, що «...забезпечення якості освіти поки що знаходиться на ранній стадії еволюції в багатьох країнах-партнерах програми TEMPUS. Хоча акредитація є загальноприйнятною процедурою і почасти включає ту чи іншу форму самооцінки, процес акредитації не завжди привносить в навчальні заклади культуру якості» [14].

Беручи до уваги різновекторність сучасних точок зору, підходів та пропозицій щодо складових універсальної європейської системи якості освіти, авторитетним видається висновок міжнародної освітньої спільноти, викладений в матеріалах 11 всесвітнього форуму «Акредитація та забезпечення якості вищої освіти» (Париж, 2004 р.), що немає і не може бути абсолютно ефективної інтернаціональної системи забезпечення гарантії якості вищої освіти. «Кожна країна вирішує це питання з врахуванням особливостей національної системи вищої освіти. Але ми не повинні в цьому питанні ігнорувати світовий та загальноєвропейський досвід, а найшвидше об'єднатися з існуючими інституціями», – зазначається в рішенні Колегії Міністерства освіти і науки України від 2 червня 2005 року [15]. Тому на нинішньому етапі модернізаційних зрушень в освітянській галузі нагальною постає потреба щодо вироблення комплексного підходу під час формування дієвої й

ефективної національної системи якості в царині вищої освіти.

Аналіз Європейських стандартів забезпечення якості вищої освіти дозволяє виділити основні напрямки імплементації європейської системи забезпечення якості освіти в Україні, які стосуються як внутрішнього, так і зовнішнього забезпечення, а також діяльності агенцій зі забезпечення якості. По-перше, має бути чітко визначена стратегія і тактика забезпечення якості освіти, а відповідно до цього політика, процедури і виконавці повинні мати офіційно визначений статус. По-друге, існує необхідність формулювання, оприлюднення і послідовного дотримання критеріїв, на яких має ґрунтуватися діяльність із забезпечення якості вищої освіти. По-третє, доцільно надати можливість брати участь у процесах забезпечення якості освіти всім зацікавленим сторонам. По-четверте, слугувати публічності і доступності усієї інформації з питань забезпечення якості освіти мають регулярний моніторинг і звітність вузів, офіційних установ відомств, а також незалежних агенцій якості [16, с. 16–24].

Сприяти покращенню якості вищої освіти, серед іншого, може створення незалежних агентств із гарантування якості. Однак оперативне розв'язання цього питання в Україні виявляється доволі проблематичним з огляду на відсутність попереднього досвіду, подекуди замовчування й ігнорування важливої інформації та існуючої зарубіжної практики в цьому напрямі. Проте, діяльність таких агенцій могла б стати не лише альтернативою процедурі державного ліцензування та акредитації, але й здатна була б сприяти вузам під час підготовки до проходження комплексних перевірок та надавати їм потужну інформаційну підтримку.

Імплементації основних засад європейської системи якості вищої освіти на українських теренах могло б прислужитися здійсненню таких заходів:

1) розробка рекомендацій щодо запровадження Національних стандартів та рекомендацій для забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти;

2) створення системи акредитацій та Національного освітнього акредитаційного центру;

3) розробка та запровадження правових механізмів участі роботодавців в процедурі контролю та суспільної відповідальності за якість вищої професійної освіти;

4) активізація заходів щодо підвищення рівня участі студентів у національній системі забезпечення якості;

5) удосконалення рейтингової системи оцінювання результатів діяльності вищих навчальних закладів як інструмента управління якіс-

тю вищої освіти;

6) запровадження постійно діючого моніторингу якості вищої освіти з урахуванням світового, європейського та національного досвіду;

7) введення в дію практики забезпечення доступності і прозорості інформації з питань забезпечення якості у вищій освіті на всіх рівнях: окремого ВНЗ, національному та міжнародному;

8) підвищення міжнародного рівня участі України у зовнішній системі забезпечення якості. Зважаючи на те, що імплементація стандартів європейської системи якості вищої освіти – це один з реформаційних заходів в процесі модернізації національної вищої школи, необхідно враховувати ту обставину, що будь-які реформації та інновації в освітній царині – процес тривалий і кропіткий, якому можуть бути притаманні як надмірний ентузіазм, так і відчутний спротив, що інколи межує з відвертим опортунізмом. У цьому зв'язку спадають на думку слова Річарда Паскаля: «Живі системи не можна примусити розвиватися лінійно. Непередбачувані обставини є неминучими. Тому завдання менеджерів полягає у тому, щоб навчитися тривожити організації, підштовхуючи їх до бажаних результатів та коригувати курс в міру розвитку подій» [17].

Таким чином, уніфікація освітніх систем європейських країн у світлі Болонського процесу детермінує визначення і розв'язання домінуючих завдань в царині якості вищої освіти та актуалізує необхідність запровадження європейських стандартів вищої освіти на українських теренах. Розбудова національної системи контролю якості освіти має спиратись як на порівняльні критерії, механізми і методи їх оцінки відповідно до вимог ENQA, так і власні напрацювання і здобутки в цій галузі.

Говорячи про створення системи стандартів вищої освіти, слід зазначити, що підготовка фахівців з вищою юридичною освітою за часи незалежності України фактично здійснювалась без стандартів освіти. Це стосується й системи підготовки фахівців для органів внутрішніх справ. До сьогодні підготовка проводиться за так званим «тимчасовим стандартом», що, фактично, є навчальним планом з переліком нормативних дисциплін. Наявні освітньо-кваліфікаційні характеристики, освітньо-професійні програми та система тестів в основному мають формальний характер, не конкретизують цілей професійної підготовки. Цілі вишівського навчання формулювались у досить загальних формах: дати стійкі знання, навчити творчо застосовувати їх на практиці тощо.

Це певною мірою підтверджує К. Ісікава у зверненні до студентів. Суть цього звернення полягає в тому, що в процесі навчання в інституті

вивчатиметься багато предметів, але метою вступу до інституту не повинно бути вивчення цих предметів як таких. До них потрібно підходити як до засобів служіння суспільству. Вивчаючи науки, ніколи не потрібно плутати істинну ціль із засобами [18, с. 119–120].

Новий підхід до проблеми побудови моделі фахівця ґрунтується на досягненнях діяльній теорії навчання та надає можливість усунути зазначені проблеми. Під час цього система стандартів вищої освіти ґрунтується на принципах:

- цілеспрямованості – послідовної реалізації вимог законодавчих актів України за всіма компонентами нормативного і навчально-методичного забезпечення підготовки фахівців потрібного освітньо-кваліфікаційного рівня;

- прогностичності – формування змісту освіти, що забезпечує здатність індивіда виконувати завдання діяльності, які можуть виникнути в майбутньому, та передбачення можливості засвоєння індивідом, з точки зору його соціально-генетичних здібностей, змісту навчання;

- технологічності – забезпечення безперервності та послідовності реалізації етапів розробки нормативної та навчально-методичної документації, за якою результати робіт на попередньому етапі є похідними даними для роботи на наступному;

- діагностичності – забезпечення можливості вимірів рівня досягнення та ефективності, сформульованих в освітньо-кваліфікаційній характеристиці і реалізованих на основі освітньо-професійної програми цілей освітньої та професійної підготовки [19].

Методологічною основою під час визначення цілей підготовки фахівця з вищою освітою є принцип зв'язку навчання з життям, з майбутньою професійною діяльністю. У цьому разі природно, що життя фахівця не зводиться до вузькопрофесійної діяльності і кваліфікаційна характеристика – це лише один із компонентів, що характеризують мету професійної освіти. Повний же зміст цих цілей визначається конкретними суспільними умовами, в яких цей фахівець буде жити і працювати. Отже, під час розроблення цілей освіти через систему вмінь та знань, закріплених в освітньо-кваліфікаційній характеристиці, повинно бути реалізоване соціальне замовлення. Саме вміння дозволяють реалізувати принципи зв'язку навчання з конкретною практикою. Кожне вміння передбачає наявність завдання, для розв'язання якого воно призначене. Тому реальні професійні та життєві завдання, що покликаний вирішувати майбутній фахівець, і визначають конкретну систему вмінь, що формують мету освіти. Отже, розроблення обґрунтованих цілей освіти неможливе без визначення основної системи завдань, із якими зустрінеться майбутній фахівець.

Однак для реалізації зазначеного вищим навчальним закладам України необхідно вирішити ряд проблем. По-перше, в умовах, коли перед освітянською громадськістю та навчальними інституціями України як соціальним акомплізатором підготовки фахівців стоїть завдання розробити Державний стандарт вищої освіти, важливої ролі та значення набуває Класифікатор професій. На жаль, згаданий Класифікатор, попри свій чималий обсяг, охоплює далеко не всі галузі діяльності людини. Наприклад, у ньому відсутні професії міліцейського профілю, що ускладнює визначення необхідного рівня освіти, адже виконання фахівцем своєї професійної діяльності на конкретній посаді потребує певної кваліфікації. Таким чином, актуальним залишається питання внесення до існуючого Класифікатора змін і доповнень у частині включення до нього професій працівника міліції (поліції).

По-друге, потреба в довіднику типових кваліфікаційних характеристик посад працівників органів внутрішніх справ. З цього приводу в праці В. С. Венедиктова, М. І. Іншина цілком справедливо зазначено, що «діяльність працівників органів внутрішніх справ передбачає чітке погодження їх поведінки з юридичними нормами, що регулюють процес їх праці, організованість і дисципліну. Держава повинна сформулювати свої вимоги до працівників органів внутрішніх справ у системі їх прав, обов'язків та обмежень, а також встановити заходи юридичної відповідальності, які забезпечують їх реалізацію» [20, с. 36].

Довідник професійних характеристик посад повинен встановлювати вимоги до змісту професійної діяльності та кваліфікації працівників органів внутрішніх справ. Цей нормативний документ має сприяти правильному вирішенню питань перерозподілу праці між працівниками, забезпечувати єдність під час визначення їх посадових обов'язків, повноважень та кваліфікаційних вимог, що до них ставляться.

Аналізуючи зміст довідників, які діють в Україні, слід зазначити, що вони є одним з основних робочих інструментів для освітян, оскільки містять положення, що стосуються питань організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах. Важливість цього документа для системи освіти України відзначають науковці Національної академії внутрішніх справ України. В анотації до підготовленої ними праці зазначено, що довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників органів внутрішніх справ є основою під час «...розробки та вдосконаленні програм підготовки та підвищення кваліфікації відповідно до змісту професійної діяльності; підготовки освітньо-кваліфікаційних характеристик випускників вищих закладів освіти». Отже, підготовка довідника кваліфікаційних характеристик посад працівників органів внутрішніх справ та його юридичне затвер-

дження відповідно до вимог нормативних документів слугуватиме основою для розробки стандартів вищої освіти з урахуванням вимог майбутньої професійної діяльності випускника вищого навчального закладу МВС України.

В умовах реформування освіти (її інтеграції на засадах загальної нормативно-правової бази в єдину систему, створення організаційно-правових та економічних умов ефективного функціонування системи підготовки кадрів для органів внутрішніх справ) заслуговують на особливу увагу місце та роль стандарту вищого навчального закладу України. Розглянемо їх на прикладі підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра. Оскільки ст. 8 Закону України «Про вищу освіту» вимагає введення ступеневої освіти, то для отримання повної вищої юридичної освіти підготовка фахівців повинна здійснюватися через опанування програми освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра та відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 24.05.1997 р. № 507 за напрямом підготовки «Право» [21]. Таким чином, підготовка фахівців для органів внутрішніх справ у межах галузевого стандарту вищої освіти буде збігатися з національною системою юридичної освіти. Це підтверджує правильність підходу тому, що подібна тенденція поєднання професійної підготовки із цивільною освітою проби- ває собі шлях у ряді зарубіжних країн як позитивний та об'єктивний процес. Так, Г. Бартошова на 8-й Конференції керівників вищих навчальних закладів країн Центральної та Східної Європи відзначала, що цілі вищої освіти повинні відповідати потребам загально-соціальної практики та водночас вони повинні за формою збігатися із системою університетської освіти. Виникає логічне запитання, яким чином будуть враховуватися вимоги ст. 6 Закону України «Про вищу освіту», яка передбачає підготовку фахівців відповідно до вимог майбутньої професійної діяльності в навчальному процесі вищих навчальних закладів України, адже, для забезпечення підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра необхідно розробити «стандарт професійно-практичної підготовки» в межах стандарту вищої освіти вищого навчального закладу України правового спрямування?

У цьому разі важливим є питання розподілу навчального часу у «поєднанні» галузевого стандарту та стандарту відомчого вищого навчального закладу системи ВНЗ України. Наприклад, відповідно до нормативних документів для розробки складових системи стандартів вищої освіти, зміст освітньо-професійної програми підготовки бакалавра з дисциплін гуманітарної і соціально-економічної підготовки визначається у межах 15–25%, з природничо-наукової – 20–30%, відповідно з професійної та практичної підготовки – 50–60% максимального навчально-

го часу. А 30–40% максимального навчального часу відводиться на варіативну частину освітньо-професійної програми підготовки бакалавра відповідно до стандарту вищої освіти вищого навчального закладу. Тобто це та частина навчального часу, яка повинна бути повністю зосереджена на формуванні професійних умінь, навичок та знань, необхідних для працівників органів внутрішніх справ. Зміст освітньо-професійної програми підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційних рівнів «спеціаліст» та «магістр» може повністю відповідати вимогам споживача (суспільство та його організаційно-функціональні ланки) та здійснюватися за відповідною спеціальністю.

Сигригація суспільства у контексті диверсифікації напрямків економіко-виробничого розвитку останнього зумовлює необхідність звуження спеціалізації підготовки фахівців для перспективної інтеграції у соціальні ланки, при чому, якість освіти у контексті такого розподілу повинна відповідати як загальногалузевим так і конкретно-галузевим вимогам. Зазначена сентенція оптимально прослідковується на прикладі компаративістичного аналізу неспеціалізованих вищих навчальних закладів з ВНЗ системи МВСУ. Розглядаючи питання «розмежування» змісту галузевого стандарту, вищої освіти та стандарту вищої освіти відомчого вищого навчального закладу МВС України, необхідно зазначити, що ця «межа» проходить не між групами узагальнених об'єктів діяльності фахівця, а «всередині» визначеного об'єкта. Під час цього зміст освіти, що визначається в стандарті вищої освіти вищого навчального закладу МВС України, лише уточнює предмет діяльності фахівця органів внутрішніх справ. На наш погляд, тут корениться рішення, що знаходиться не тільки в компетенції конкретного навчального закладу МВС України, а й МВС у цілому як соціального замовника.

Висновки. Можна визначити основні принципи, які можуть бути враховані під час розробки стандарту вищої освіти відомчого вищого навчального закладу МВС України, а саме:

- вертикальної та горизонтальної координації міністерства, вищих навчальних закладів з питань розробки стандарту;
- детермінізму, що зумовлює оперативно-коригувальну стратегію і тактику постійно мінливої системи освіти;
- наступності професійних і навчальних програм на всіх рівнях освіти від початкової підготовки міліціонера до післядипломної освіти;
- гнучкості організаційних форм, що дозволяє навчальним закладам в умовах динамічних змін у суспільно-економічних відносинах розгорнути всі форми доступного навчання: очну, заочну, дистанційну;

– маневреності, що передбачає оперативну корекцію навчальних програм, які враховують вимоги замовника та потреби працівника у зміні кваліфікації, перепідготовці й оволодінні новою спеціалізацією.

Таким чином, у найбільш загальному вигляді основними функціями стандарту вищої освіти відомчих вищих навчальних закладів МВС України з урахуванням ступеневої підготовки можуть бути такі:

– формування та закріплення «відомчого змісту освіти» як компонента політики та практики функціонування системи освіти МВС України;

– визначення оптимального обсягу змісту освіти та навчання, обов'язкових для засвоєння курсантами та слухачами відомчих вищих навчальних закладів МВС України;

– встановлення єдиних науково-методичних підходів для наповнення стандарту і таким чином створення бази для розробки відповідних навчально-методичних комплексів, які враховують специфіку підготовки фахівців для органів внутрішніх справ;

– забезпечення наступності навчання на різних освітньо-кваліфікаційних рівнях;

– оптимізація та уніфікація з урахуванням галузевих стандартів вищої освіти засобів діагностики та об'єктивного контролю рівня освітньо-професійної підготовки;

– підвищення якості освіти з урахуванням галузевих стандартів вищої освіти шляхом подальшої підтримки сучасних методів управління якістю, розроблення та запровадження систем управління якістю освіти;

– зміцнення загального європейського співробітництва та подальше формування сумісної із системою вищої поліцейської освіти європейських країн системи підготовки персоналу органів внутрішніх справ України.

1. Вища освіта України і Болонський процес: навч. посіб. / за ред. В. Г. Кременя. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – С. 171.

2. Про вищу освіту: закон України від 17.01.2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 20. – Ст. 134.

3. Каменская Е. Обеспечение качества высшего образования: российский опыт в международном контексте / Е. Каменская // Alma Mater («Вестник высшей школы»). – 2001. – № 6. – С. 16; Кісіль М. В. Оцінка якості вищої освіти / М. В. Кісіль // Вища школа України. – 2005. – № 4 (14). – С. 82–87; Похолов Ю. В. Обеспечение и оценка качества высшего образования / Ю. В. Похолов, А. И. Чукалин, С. Б. Могильшский, О. В. Боев // Высшее образование в России. – 2004. – № 2. – С. 12–27.

4. Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003. «Realising the European Higher Education Area». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bologna-berlin2003.de/pdf

5. Стандарти та норми забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти // Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу. Документи і матеріали. – Ч. 3. / за ред. С. М. Ніколаєнка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. – С. 83–109; Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/050221_ENQA_report.pdf

6. Report to the London conference of ministers on a European Register of Quality Assurance Agencies. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.enqa.eu/pubs.lasso

7. Про невідкладні заходи щодо запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 31.12.2005 р. № 1312. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/cardnpd>

8. Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні: указ Президента України № 244 від 20 березня 2008 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/7618.html>

9. Якименко Ю. І. Вдосконалення системи контролю якості вищої технічної освіти та Болонський процес: матеріали Всеукраїнської наради ректорів вищих технічних закладів «Вища технічна освіта України і Болонський процес» / Ю. І. Якименко. – Х.: НТУ «ХПІ», 2004. – С. 124–126.

10. Bologna Process Stocktaking London 2007. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfes.gov.uk/londonbologna>

11. Болонський процес. Національний звіт: 2007–2009. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/education/higher/bolpr/zvit_2005_2007_ukr.doc; Бесчастний В. М. Організаційно-правові форми вирішення проблем запровадження болонських стандартів вищої освіти в Україні / В. М. Бесчастний, О. С. Денисова // Південноукраїнський правничий часопис. – 2008. – № 4. – С. 281–284.

12. Основні досягнення в системі вищої освіти України 2007–2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/education/higher/bolpr/dosyag_2007_2009_ukr.doc

13. Віткін Л. М. Місце України у світовій та європейській якості // Стандартизація, сертифікація, якість / Л. М. Віткін. – 2002. – № 3(18). – С. 43–49; Віткін Л. Деякі аспекти впровадження систем менеджменту якості освіти у вузах: матеріали 4-ої щорічної міжнародної конференції [«Розбудова менеджмент-освіти в Україні»], CEUME. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.management.com.ua/be/be024.html>.

14. Повышение качества высшего образования (Обзор проектов Темпус). – Люксембург: Офис официальных публикаций Европейских сообществ, 2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eacea.ec.europa.eu/tempus/doc/quality_ru.pdf.

15. Про вдосконалення системи акредитації як механізму забезпечення якості освіти на рівні вимог міжнародної освітньої спільноти: Рішення Колегії Міністерства освіти і науки України від 2 червня 2005 р. (Протокол № 5/3–6). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/laws/02_06_05_2.doc

16. Ануфрієв М. І. Становлення, розвиток та основні напрямки удосконалення відомчої багатоступеневої системи підготовки персоналу ОВС / М. І. Ануфрієв // Вісн. Харків. ун-ту внутр. справ. – 1999. – № 9. – С. 16–24.

17. Паскаль Р. Законы природы и бизнеса / Р. Паскаль // Искусство управления. – 2001.

18. Исикава К. Японские методы управления качеством / К. Исикава; науч. ред. и авт. предисл. А. В. Гличев. – М.: Экономика, 1988. – С. 119–120.

19. Комплекс нормативних документів для розробки складових системи стандартів вищої освіти: додаток до наказу Міністерства освіти України від 31.07.1998 р. № 285. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mon.gov.ua.

20. Венедиктов В. С. Організаційно-правові засади проходження служби в органах внутрішніх справ України: наук.-практ. посібник / В. С. Венедиктов, М. І. Іншин. – Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. – С. 36.

21. Про перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями: постанова Кабінету Міністрів України від 24.05.1997 р. № 507. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

Кисиль З. Р. Уровень качества профессионально-практической подготовки специалистов высших учебных заведений: проблемы, пути опровержения компликативных позиций

Обобщены проблемные вопросы концепции развития системы профессионального образования в Украине как составной национальной образования, дальнейшего совершенствования системы подготовки специалистов для дальнейшей работы в общесоциальных и специализированных звеньях государственного аппарата Украины, приведению имманентных качественных показателей к стандартам ЕС и реформирования комплекса индикативных способов определения уровня дидактической эффективности.

Ключевые слова: образовательная политика, профессионально-практическая подготовка персонала, концепция, система образования Украины, дидактика.

Kisil Z. R. Level of the quality of personal trainings of the specialists of the higher educational institutions: problems, ways of overcoming of complicated positions

This article is dedicated to the consolidation of the problematic aspects of educational system's development in different spheres of its representation as the component of multidimensional system of national education, as well as to the problem of further system's of staff preparation for the needs of specialized and non-specialized bodies of society development and adaptation of Ukrainian educational system to the standards of EU; reformation of the complex of the indicative means of definition of level of deductive efficiency.

Key words: official educational strategy, personal trainings, conception, educational system of Ukraine, deduction.

Стаття надійшла 21 жовтня 2013 р.